

NORDICOMin käyttöä tutkitaan

NORDICOMin toimintaa oli vuoden 1983 aikana punnitsemassa arviointiryhmä, jonka työn tuloksista on kerrottu **Tiedotustutkimuksen** numerossa 4/83. Arviointiryhmän raportti ja NORDICOMin hallituksen vastaus siihen eivät kuitenkaan riittäneet, jotta Pohjoismainen Ministerineuvosto olisi voinut tehdä päätöksen NORDICOMin toiminnan - ja erityisesti NORDICOMin kirjallisuusviitetietokannan NCOMin - rahoittamisesta.

Ministerineuvosto myönsi kuitenkin NORDICOMille lisämäärärahan, jolla tietokantaa voidaan pitää yllä vielä 12 kuukauden ajan, mutta edellytti samalla, että NORDICOM tutkii palvelujensa (bibliografian, NORDICOM-Informationin, tiedonhakujen) tarpeellisuutta käyttäjille ja selvittää, miten palvelujen maksuilla voitaisiin tulevaisuudessa katkaa toiminnan kustannuksia.

NORDICOMin tehtäväksi annettiin lisäksi selvittää, miten NORDICOMin toiminta voitaisiin kytkeä nykyistä tiiviimmin kansalliseen kirjasto-, yliopisto- ja tutkimusorganisaatioon. Tällaisen kytkennän tarkoituksena olisi parantaa palveluja ja avata myös uusia rahoitusmuotoja, jotta yksittäisen käyttäjän maksettavaksi tuleva maksu palveluista voitaisiin pitää alhaisena.

NORDICOMin on laadittava yksityiskohtainen suunnitelma tulevasta toiminnasta ja sen rahoittamisesta kesäkuun 1985 loppuun mennessä. Hallitus asetti keskuudestaan työryhmän tehtävää varten. Suomen edustajana työryhmässä on allekirjoittanut.

Tietokantojen kirjo

NORDICOMin sisäinen selvitys on määrää tehdä yhteistyössä NORDINFO:n (Nordiska Samarbetsorganet för vetenskaplig information) kanssa. NORDINFO on asettanut työryhmän, jonka tehtä-

vänä on selvittää koko yhteiskuntatieteellisen informaatiopalvelun tilanne Pohjoismaiden kansallisella, pohjoismaisella ja kansainvälisellä tasolla.

Eryteisesti tehtävä koskee kirjallisuusviitetietokantojen tilanteen ja rahoituksen selvittämistä. Työryhmän on osoitettava tietokonekantojen heikkoudet ja alueet, joilta palvelut kokonaan puuttuvat. Lisäksi sen on tehtävä konkreettisia ehdotuksia, miten yhteiskuntatieteellistä informaatiopalvelua voitaisiin kehittää pohjoismaisen yhteistyön tasolla ja millaisia yhteisiä projekteja olisi tarpeen perustaa.

Tietokantatilanteen kartoitus on selvityksessä keskeisintä, koska toiminta on kallista, ja NORDINFO rahoittaa useiden tietokantojen perustamista. Työryhmän on määrä selvittää kuitenkin myös muita asioita, mm. primääriaineiston merkitystä yhteiskuntatieteilijöille ja arkiston roolia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, kansallisten bibliografisten tietokantojen roolia ja niiden hyödyntämismahdollisuuksia perustettaessa yhteiskuntatieteellisiä tietokantoja, tekeillä olevan tutkimuksen rekisteröintiä sekä informaatiopalvelussa työskentelevien ja palvelujen käyttäjien koulutusta.

NORDINFO:n selvityksen taustalla on yhteiskuntatieteellisen informaatiopalvelutoiminnan sekava tilanne. Alalle perustetaan jatkuvasti uusia tietokantoja, jotka kattavat jonkun osan yhteiskuntatieteistä sekä toimivat toisistaan riippumatta ja jopa toisistaan tietämättä.

Pohjoismaisia yhteiskuntatieteellisiä tietokantoja alkaa olla melkoinen joukko: Index BDI (kirjastotiede ja informatiikka), FUTU (tulevaisuudentutkimus), NCOM (tiedotusoppi), PEPSY (psykologia ja kasvatustiede), SCANP (taloustieteet). Ja lisäksi on suunnitteilla: alkoholitutkimukseen, taloustieteisiin, liikunta- ja urheilutieteisiin, kansainväliseen politiikkaan, naistutkimukseen, oikeustieteisiin, tilastojulkaisuihin, pohjoiskalottialueen kirjallisuuteen.

Näiden lisäksi on tietysti myös kotimaisia, muunmaalaisia ja kansainvälisiä tietokantoja.

Käyttäjille (lähinnä kirjastoille) tämä merkitsee sitä, että kirjallisuusviitteitä on haettava useasta eri tietokannasta. Tietokannat käyttävät eri hakukieliä

("teknisiä", tietokoneen ohjelmaan liittyviä kieliä) ja eri dokumentaatiokieliä (dokumenttien sisällön kuvauksen kieliä). Jokaisella tietokannalla on omat niksinsä, joiden opettelu on varsin työlästä. Tiedonhakijan (yleensä informaattikon) kannalta olisi yksinkertaisempaa ja hakutuloksen kannalta edullisempaa, jos tietokannat käyttäisivät samoja hakukieliä. Dokumentaatiokielten erilaisuutta ei sen sijaan voi eikä ole syytäkään välttää: kullakin tieteenalalla on oma terminologiansa, joka dokumenttien sisällön kuvauksessa on otettava huomioon.

Tietokantojen ylläpitäjät veloittavat käyttäjiä (kirjastoja) yleensä sen perusteella, miten kauan tietokoneeseen on oltu yhteydessä: mitä kauemmin tietokoneeseen on oltu yhteydessä, sitä kalliimpi haku. Mitä paremmin informaattikko hallitsee hakukielen ja dokumentaatiokielen, sitä halvempi ja parempi hakutulos on.

Kirjaston politiikasta riippuu, veloitataako se edelleen asiakkaita tiedonhauista. Yleensä hauista veloitetaan.

Kirjasto- ja informaatiopalvelujen maksullisuus onkin tällä hetkellä kirjasto- ja informaatiopolitiikan kuumia kysymyksiä: tuleeko perinteisesti ilmaisista kirjastopalveluista pikkuhiljaa maksullisia. Alan järjestöt, mm. Suomen Kirjastoseura, Suomen Tieteellinen Kirjastoseura ja Suomen Tietopalvelun Seura pyrkivät löytämään keinoja, joilla tämä kehityssuunta voitaisiin välttää. Yksi mahdollisuus olisi teletariffien alentaminen.

NCOMin käyttö

Tietokannat, niiden käyttö ja käytön kustannukset ovat nykyisin kirjasto- ja informaatiopolitiikassa päänvaivaa ja -särkyä aiheuttava asia - niin myös NORDICOMissa. Mikä NORDICOMin tietokannan tilanne sitten on käyttäjien kannalta?

NORDICOMin Suomen keskus tekee tiedonhakuja tietokannasta vain omaan sisäiseen käyttöönsä silloin kun palvelu on maksullista. Tietokannan käytöstä kiinnostuneiden kannattaa kääntyä lähinnä käyttämänsä kirjaston puoleen ja kysyä tietokannan käyttömahdollisuuksia ja mahdollisesti esittää kirjastolle käyttöoikeuden hankkimista, jos kirjastolla ei

sellaista vielä ole.

Ainakin Tampereen yliopiston kirjasto on hankkimassa tietokannan käyttöoikeutta. Kirjasto ja sen informaatiopalvelu on kaikkien muidenkin kansalaisten kuin Tampereen yliopistossa työskentelevien käytettävissä. Kirjastolla on käyttöoikeus moneen muuhunkin tietokantaan, joiden hauista kannattaa neuvotella informaattikkojen kanssa. Tietokonehaut ovat valitettavasti kuitenkin maksullisia; hinta määräytyy haun laajuuden perusteella. Kotimaiset haut ovat yleensä alle 100 mk, ulkomaiset keskimäärin 200-300 mk/haku.

NORDICOMin tietokanta tulee ilmeisesti vielä kerran ilmaiseen koekäyttöön, mutta täsmällistä päätöstä siitä, millä aikavälillä käyttö olisi ilmaista, ei tätä kirjoitettaessa ole vielä tehty. Tällä hetkellä käyttö maksaa 240 Dkr/yhteystunti + teleliikennekustannukset. NORDICOMista kannattaa tiedustella ajan-kohtaista tilannetta.

Suomen keskuksen tulevaisuus

Tiedotustutkimuksen numerossa 4/83 kerrottiin suunnitelmista siirtää NORDICOMin Suomen keskus Tampereen yliopiston kirjaston yhteyteen. Tampereen yliopiston kirjasto on ollut kuluvan vuoden syyskuun alusta lähtien sosiaali-tieteiden ja viestintätieteiden (tiedotusoppi sekä kirjastotiede ja informatiikka) keskuskirjasto. Mitä tämä kirjastopalveluille merkitsee, siitä seuraavassa **Tiedotustutkimuksen** numerossa. NORDICOMin osalta päätös merkitsee sitä, että NORDICOMin siirtoa yliopiston kirjaston yhteyteen voi alkaa suunnitella.

Suomalaisen tiedotustutkimuksen bibliografian siirtämistä kansalliseen kirjallisuusviitetietokantojen järjestelmään, suorasaantihauun piiriin, aletaan suunnitella käytännössä vuoden 1985 alussa. Aikaisemmin työ ei voi alkaa, koska Tieteellisten kirjastojen atk-yksiköllä, joka toimintaa hoitaa, on melkoinen ruuhka järjestelmään halukkaiden kirjastojen ja bibliografiantuottajien kanssa.

Kommentteja, kommentteja

NORDICOMin Suomen keskus on jatkuvasti kiinnostunut siitä, miten sen toi-

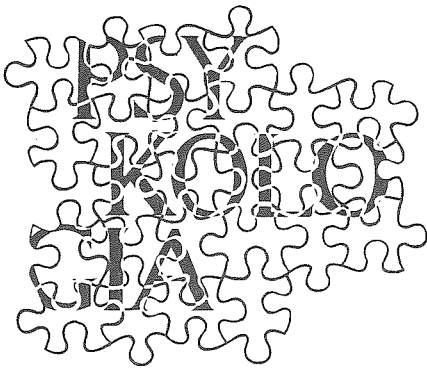
mintu tyydyttää käyttäjiä. Kirjoittakaa, soittakaa, tulkaa käymään!

Joitakin kommentteja olemme toki saaneet, kiitos niistä.

Bibliografiaa on mm. pidetty liian kapea-alaisena. Esim. tiedotustutkimuksen kannalta relevanttia kulttuurin tutkimusta on kaivattu enemmän bibliografiaan. Tiedotusopin ekstensiosta on syytä käydä jatkuvaa keskustelua; alahan on elävä ja sen rajat muuttuvaiset. Esim. kulttuurin tutkimuksessa on varmasti aineistoa, jota nykyistä enemmän voitaisiin sisällyttää bibliografiaan - huolimatta siitä, että Jyväskylän yliopistoon ollaan perustamassa kulttuurintutkimuksen informaatio- ja dokumentaatiokeskusta.

Bibliografiaa on syytetty myös liian tamperelaiskeskeiseksi ja muupaikkakuntalaisia syrjiväksi. Tässä tutkijat itse voivat auttaa: lähettäkää tutkimusraporttanne, esitelmänne, artikkelinne (erityisesti ulkomaisissa lehdissä julkaistut) suoraan NORDICOMiin. Yhteistoiminnassa varmasti pääsemme parempaan lopputulokseen: NORDICOMilla ei ole mitään syytä syrjiä ketään tutkijaa tai mitään tiedotusopin aluetta.

Maija Jussilainen

Tilauhinna: kotimaahan ja Pohjoismaihin 130 mk, muualle 150 mk.

Jäsentilaus 100 mk ja opiskelijatilaus 60 mk (sis. jäsenmaksun).
Irttonumero 25 mk.

Tilaukset: Psykologia-lehti, Snellmanink. 9-11,
00170 Helsinki.
PS-tili: 9544-2

Julkaisija: Suomen psykologinen seura.

Psykologia-lehti, 1985

kirja~arvioita

Pienten kansojen musiikkisissit

WALLIS, Roger & MALM, Krister. Big Sounds from Small Peoples. The Music Industry in Small Countries. London, Constable, 1984. 419 s.

Jos todella olemme siirtymässä teollisuusyhteiskunnasta informaatioyhteiskuntaan, äänilevyteollisuuden tutkimus on yksi parhaista tavoista ennustaa tulevaisuutta. Tulevaisuuden tutkijathan kertovat meille, että informaatio on loputtomiin jaettavissa oleva luonnonvara, jonka käytön pitäisi näin ollen olla lähes ilmaista. Mutta jotta bisnes pyörisi, informaatiollakin täytyy olla käypä hinta.

Äänilevyteollisuuden tuotteena on aina ollut musiikki, aineeton hyödyke. Aikaisemmin sen myynti tapahtui kuitenkin konkreettisten esineiden, pyöreiden mustien kiekkojen muodossa. Nykyisin yhä kasvava osa äänilevyteollisuuden liikevaihdosta perustuu aineettomiin liiketoimiin. Suurin osa äänitteiden kansainvälisestä kaupasta on julkaisu-oikeuksien kauppaa, jossa tavaraa ei lainkaan liiku maasta toiseen. Levy-yhtiöt hankkivat huomattavia lisätuloja omistamiensa musiikkikustantamojen kautta. Monissa maissa, myös Suomessa, levy-yhtiöt perivät radioyhtiöiltä korvauksia levyjen soistosta. Ja tästä vuodesta alkaen tyhjen kasettien ostajat maksavat Suomessa levytuottajille korvausta siitä, että he ehkä käyttävät kasettejaan näiden tuotteiden kopioimiseen. Äänilevyteollisuus on siis jo joutunut innovoimaan sekä markkinointitapoja että lainsäädäntöä, joita tarvitaan aineettomien hyödykkeiden hyödyntämiseen.

Roger Wallis ja Krister Malm ovat ruotsalaisia tutkijoita, jotka ovat saaneet tehtäväkseen laatia vertailevan tutkimuksen äänilevyteollisuuden asemasta eri tyyppisissä pienissä maissa. Suuruusluokaltaan projekti vastaa Suomen Akate-